

A magyarországi armenisztika úttörője

– Schütz Ödön nyolcvan éves –

Schütz Ödön professzor, a magyarországi armenisztika nemzetközileg is legismertebb képviselője betöltötte nyolcvanadik életévét. Kevés embernek adatik meg ez az életkor, s hozzá az a szellemi-fizikai erő, frissesség, nyitottság és energia, ami Schütz professzor urat ma is jellemzi.

Az armenisták általában örmény származásúak, így érdeklődésük e kisszámú, ősi nép sajátosan gazdag kultúrája iránt etnikai kötődésükkel magyarázható. Talán azért is figyelemre méltó a pályakezdése, mivel őt származása nem kapcsolta az örménységhez, körülményesen jutott el az armenisztikához.

1933-ban iratkozott be a bölcsészkarra, magyar–német szakra, s elsősorban a finnugor nyelvek, a finn, a vogul és az észti vonzásába került. A finnugor nyelvésznek indult ifjú a magyar nyelv bolgár–török jövevényszavainak vizsgálata közben érezte szükségét a török nyelvek, pontosabban a *kipcsak* (tatár) nyelv elmélyültebb tanulmányozásának, s erre biztatták tanárai, Németh Gyula turkológus és Ligeti Lajos altajista is. A *besenyők* és *kunok* történetét kutatva kezdett el foglalkozni e nyelvek középkori állapottal, s ebben sokat segítettek a XIII. századi *arab*-*kipcsak* nyelvű dokumentumok.

Az örmény nyelv tanulmányozására különleges iratanyag, az úgynevezett *örmény*-*kipcsak* dokumentumok készítették. Ezek a Krímből északnyugat felé migráló örmény közösség örmény betűkkel, *kipcsak* nyelven írt egyházi és közigazgatási iratai voltak. A nyelvi és hangtani problémák tanulmányozása közben kezdett el érdeklődni e kis közösség múltja, sorsa iránt, s az évek során nemcsak nyelvészeti, de e témakörben nemzetközileg is elismert történeti szaktekintély lett.

Az elmélyült kutatómunkát megszakította a második világháború, s a több éves katonai szolgálat. A világháború után ifjú házasként – hála nyelvtudásának – főleg fordításokból élt. A latin, német, francia, angol, olasz mellé megtanulta az orosz is, s ennek a későbbiekben is jó hasznát vette.

Az ötvenes évektől az MTA Történettudományi Intézetének külső tagja volt, s a XI–XIII. századi történelem elmélyült kutatója. A történelem tanulmányozása és a dokumentumok mélyebb megismerésének igénye készítette arra, hogy újabb, ezúttal keleti nyelveket tanulmányozzon. Így sajátította el az *arabot* és a *közép perzsát* is. E korszak arab és török vonatkozású dokumentumainak tanulmányozása közben jutott el a *kilikiai örmény királyság* (XI–XIV. század) sajátos problémaköréhez: *ilkanida* (mongol) vazallusként, az egyiptomi kalifátus és szíriai emírségek potenciális ellenségeként a keresztes hadjáratok támasza, az európai keresztény kultúra legkeletibb bástyája volt.

Schütz Ödön professzor a magyar és az örmény tör-

ténelem sok rokon vonását fedezte fel, de emellett kutatásai közben valódi kapcsolatokat is talált: történelmi és nyelvészeti vonatkozásúakat, s ezeket több nyelven, itthon és külföldön is publikálta. Kutatásai nagyban hozzájárultak a *délkelet-európai örmény diaszpóra* XI–XVII. századi történetének elmélyültebb vizsgálatához.

Cikkei jelentek meg rangos tudományos folyóiratokban, s a hatvanas években már a magyarországi armenisztika megte-remtőjeként tartják őt számon nemcsak az anyaországban, de a diaszpóra központjaiban is. Történelmi, nyelvészeti, művészeti tematikájú konferenciák állandó meghívott vendége Los Angeles-től Jerevánig. Napjainkban is kiterjedt és aktív levelezést folytat, baráti kapcsolat fűzi az Örmény Tudományos Akadémia elnökéhez, főtitkárához, az anyaországi tudományos élet prominens képviselőihez. Ugyanilyen jó kapcsolatokat épített nyugati irányba is. Személyes barátság fűzi az armenisztika több kiváló képviselőjéhez, s Robert Gulbenkian-hoz is, a legrangosabb örmény alapítvány elnökéhez. Kapcsolatai

révén mind Keletről, mind Nyugatról eljutnak hozzá az örmény témájú kiadványok, így hazánkban Schütz professzor egyedülálló gyűjteményt mondhat magának.

Örmény nyelvet 1957 óta tanít az egyetemen, s több tanítványa lett lelkes és elkötelezett armenista. Ez elsősorban Schütz professzor érdeme. Ő azon ritka pedagógusok egyike, akik tanítványaik sorsa, pályájuk alakulása iránt különleges felelősséget éreznek, s ez a felelősség nemcsak a tudományos orientációra szorítkozik, s nem ér véget az egyetemi félévvel. Számára az a legfontosabb, hogy tanítványai „kifussák legjobb formájukat”, s ezért ma is mindent megtesz: kapcsolatait felhasználva, önzetlenül segít nekik megnyitni az utat.

1968-ban a magyar és az örmény akadémia között közvetlen tudományos kapcsolat jött létre – abban a korban ez példa nélkül állt. Majd harminc év múltán szintén az ő sürgető kezdeményezésére kötött a két akadémia 1995 októberében öt évre szóló, új együttműködési szerződést, melynek keretében már ez évtől több magyar kutató utazhat külföldre és Arméniába az örmény diaszpórák kutatására.

Örményországban Schütz Ödönt a legnagyobb tudományos elismerés jeléül az Örmény Tudományos Akadémia 1990-ben külső tagjának választották. Hetvenedik születésnapjára – életrajzi ismertetővel egybekötve – addig megjelent műveinek bibliográfiáját adta ki az örmény akadémiai kiadó. Ez év szeptemberében Jerevánba várják, ahol a legünnepélyesebb keretek között, a legszélesebb médianyilvánossággal fogják megünnepelni nyolcvanadik születésnapját.

Dr. Dzsotjänné Krajcsir Piroska

Dr. Schütz Ödön